

Osobnost Jana Husa by se dala shrnout pěti klíčovými slovy: kněz – kazatel – univerzitní mistr – teolog – mučedník. Narodil se pravděpodobně okolo roku 1371 v Husinci v jižních Čechách, v Prachaticích snad navštěvoval farní školu. V Praze získal titul bakaláře (1393) a mistra svobodných umění na artistické, tedy filozofické fakultě (1396), stal se zde učitelem, následně studoval teologii na teologické fakultě, získal kněžské svěcení a byl kazatelem. Na dráhu církevního reformátora se vědomě nepřipravoval, v Praze se však dostal do okruhu reformně smýšlejících kolegů. Žil v době dvou významných českých králů – Karla IV. a jeho syna Václava IV. Praha se tehdy stala centrem Svaté říše římské (Německa), bylo založeno Nové Město pražské, biskupství bylo povýšeno na arcibiskupství a roku 1348 byla založena univerzita. České království se tak zařadilo mezi kulturně nejvyspělejší státní celky Evropy.

K hospodářskému a kulturnímu vzestupu za Karla IV. docházelo v době neutěšených poměrů v církvi, zejména šlo o tzv. papežské schizma, při kterém měla církev dva vzájemně se neuznávající papeže, sídlící v Římě a Avignonu. V celé Evropě se i vzhledem k tomuto schismatu projevovaly různé snahy o nápravu církve. Sám Karel IV., zbožný křesťan, si rovněž přál církevní obnovu. Osobně povolal anebo alespoň morálně podporoval reformní kazatele. Nejznámější z nich byli Konrád Waldhauser († 1369), Milíč z Kroměříže († 1374) a Matěj z Janova († 1393). Jan Hus na své česko-německé předchůdce ideově navazoval ve svých kázáních v Betlémské kapli (od roku 1402). Tváří v tvář nepořádkům v pozemské církvi (dvojpapežství /trojpapežství) se Hus postupně nadchl pro některé názory Jana Viklefa (anglického reformátora, † 1384). Ty s některými úpravami v průběhu času, částečně až v době, kdy se stal vůdcem celého českého reformního hnutí, přijal za vlastní. Pokud jde o Viklefovy názory, lze uvést například myšlenku, že je Církev neviditelné společenství lidí předurčených ke spasení, že ve viditelné církvi (když není sama schopna žít podle evangelia) má nastolit pořádek světská moc a že nikoho pro výkon jeho úřadu nelegitimuje formální pověření, ale mravní kvalifikace. Velmi zjednodušeně řečeno, žije-li nějaký vladař či církevní představitel špatně (hříšně), není hoden své funkce,

a proto ani toho, aby byl mezi lidmi jako vladař či jako církevní představitel uznáván. Ve své době to nebyla idea zcela nová, dle církve však kacířská.

Pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburku nejprve Husovy kritické názory podporoval. Hus dvakrát na výzvu arcibiskupa káral duchovenstvo na synodě, tedy sněmu všeho kléru pražské arcidiecéze v letech 1405 a 1407. Ponecháme-li stranou, že Hus káral nemravné faráře i z kazatelny, čímž si nadělal četné nepřátele, lze říci, že zlom ve vztahu s arcibiskupem nastal přičiněním žaloby, kterou na stranu, jíž byl Hus součástí, podali u papežského soudu němečtí mistři na pražské univerzitě. Šlo v ní o složité Viklefovy teologicky nepřípustné myšlenky týkající se svátosti oltářní (eucharistie), které podle německých mistrů zastávali někteří Husovi kolegové. Připomeňme, že Viklef zastával názor, že se při posvěcení chléb a víno neproměňují v tělo a krev Krista, což bylo jako heretické odsouzeno již roku 1382 v Londýně. Němečtí mistři se patrně obávali, že by čeští mistři mohli na univerzitě šířit Viklefovu herezi, a proto požadovali zákaz studia Viklefových knih. Právě těchto kontroverzí a spojení s Husovou stranou, která byla žalována v Římě, se arcibiskup v roce 1408 zalekl a začal pracovat proti Husovi, jeho učitelům i žákům. Hus se právě v této době dostal do čela českého reformního hnutí.

Když Václav IV. nemohl na počátku roku 1409 pro odpor německých mistrů dosáhnout toho, aby se pražská univerzita připojila k francouzskému návrhu na řešení papežského schizmatu, který sám vzhledem ke svým mocenským ambicím podporoval (oba papežové odstoupí, bude zvolen nový a bude podpořen Václavův zájem stát se římským králem), vydal ve druhé polovině ledna 1409 tzv. Dekret kutnohorský. Tímto dekretem propůjčil panovník mistrům českého univerzitního národa při všech hlasováních na univerzitě tři ze čtyř hlasů. Byla tím zajištěna podpora králova návrhu a zároveň si přišli na své i mistři usilující o emancipaci českého univerzitního národa (Jeroným Pražský, Jan Hus, Jan z Jesenice aj.). Podle nového řádu byl pak na podzim zvolen rektorem pražské univerzity Mistr Jan Hus, což bylo již v době, kdy mistři německých národů na protest proti královu výnosu Prahu opustili.

Mezitím pokračovaly spory o Viklefa, tedy zda je přípustné na univerzitě studovat jeho traktáty, které obsahují i některé nepravověrné

myšlenky. Roku 1410 bylo papežskou bulou, vyjednanou arcibiskupem Zbyňkem, v Praze zakázáno studium všech Viklefových knih. Husova strana se proti tomu odvolala, arcibiskup Zbyněk však na nic nečekal a dal svazky s Viklefovými texty spálit. Nad Husovou skupinou také vyhlásil klatbu (vyobcování). Proti tomu Hus z kazatelny i na univerzitě protestoval a podal stížnost k papežskému soudu. Arcibiskup však již dříve podal na Husa žalobu za obhajobu Viklefových knih tamtéž a Hus byl obeslán k papežskému soudu, kam se však nedostavil. Za to jej postihla klatba pro nedostavení se k soudu (1411), kterou arcibiskup nechal vyhlásit ve všech pražských kostelech. Prchlivý král Václav IV., který již čelil pomluvám roznášeným německými mistry o tom, že česká univerzita učí kacířského Viklefa, vzal věci do svých rukou. Aby zjednal pořádek a jednotu mezi pražským duchovenstvem a vysokým učením, zabavil duchovním platy a důchody a donutil Zbyňka Zajíce ke smíru s husovským křídlem. Arcibiskup ponižující dohodu sice nejprve přijal, ale naplnil z ní toliko odvolání interdiktu nad Prahou. Další ponižující podmínky odmítl naplnit a raději 5. září 1411 uprchl z Prahy za králem Zikmundem do Uher. Za podivných okolností však zemřel na cestě – v Bratislavě. Novým arcibiskupem se stal Albík z Uničova, který byl ke králi naprosto loajální.

Situace v Praze se však neuklidnila, naopak se ještě vyostřila. Roku 1412 totiž přišli do Prahy zmocněnci s bulou (vzdoro) papeže Jana XXIII. kvůli prodeji odpustků (král Václav IV. k tomu dal souhlas, nejspíše to pro něj znamenalo příjem do státní pokladny). Vzhledem k tomu, že měl být výtěžek z prodeje odpustků užit na financování války proti neapolskému králi, tedy proti křesťanům, vystoupil Hus proti takovému zneužívání odpustků na veřejné disputaci na univerzitě. Doktoři teologie a Husovi přátelé Štěpán Pálec a Stanislav ze Znojma však prodávání odpustků neodporovali a naopak Husovi zakázali, aby proti prodeji protestoval. Hus však zákazu nedbal a na univerzitě i z kazatelny horlil proti odpustkům (tj. jejich samotnému smyly). V Praze se zvedla proti jejich prodávání bouře, jejímž následkem byli tři mrtví. Důsledky pro Jana Husa byly fatální: ztratil královu podporu a nadobro se rozešel se svými přáteli a učiteli z univerzity – Štěpánem z Pálče a Stanislavem ze Znojma. Navíc se dozvěděl o výsledku arcibiskupovy žaloby: byl

papežem exkomunikován (vyobcován ze společenství věřících). V důsledku toho byl nad Prahou na podzim téhož roku vyhlášen interdikt, takže po dobu Husovy přítomnosti ve městě nesměly být konány žádné církevní obřady jako např. křty, pohřby, bohoslužby. Hus proto Prahu opustil. Než odešel, učinil krok, kterým manifestoval nadřazenost božského práva nad lidským – odvolal se ke Spasiteli a soudci Ježíši Kristu. Šlo o instanci, kterou církevní právo nezná a Husův krok tedy neměl z právního hlediska žádnou relevanci s tou výjimkou, že toto odvolání bylo snadno možné pokládat za pohrdání církevním soudem. Hus se pak zdržoval hlavně na venkově, především na Kozím Hrádku u Tábora.

Na podzim roku 1414 byl svolán koncil do německé Kostnice, aby odstranil papežské schizma a napravil poměry v církvi. Hus se rozhodl, že na svolaný koncil pojedí a obhájí ve svobodné disputaci (která, jak se domníval, mu bude umožněna) svoje názory na obnovu církve. V doprovodu českých šlechticů dorazil Jan Hus na začátku listopadu do Kostnice. Vlákán do léčky, byl záhy uvězněn a bylo s ním jednáno jako s obžalovaným heretikem, tj. došlo k pokračování soudního procesu, který s ním byl vedený již od roku 1410. Císař Zikmund, který Husovi zaručil gletem bezpečnou cestu na koncil a zpět, mu vymohl na koncilu alespoň veřejné slyšení. Trvání na Husově propuštění by zhatilo Zikmundovy snahy o nápravu církve, císař tedy volil mezi krachem koncilu a bouří v Českých zemích, jichž byl dědičným následníkem. Husovo odsouzení v Kostnici si nejvíce přáli Češi, žalobami mu nejvíce škodili Štěpán z Pálče a Michal de Causis. Když koncil odsoudil Jana Viklefa a jeho učení jako kacírské (květen 1415), bylo pro většinu kardinálů-soudců jasno, neboť jim Hus splýval s Viklefelem. Koncil několikrát Husovi nabídl, aby odvolal své i Viklefovo učení (především svoji, resp. viklefovskou, nauku o církvi předurčených a právo vzepřít se autoritám nehodných poslušnosti). Ten však nechtěl odvolat něco, co neučil, a o ostatních svých údajných omylech chtěl být poučen ve svobodné scholastické disputaci. Taková disputace ale byla pro soudní tribunál nepřípustná, soud nemohl diskutovat s člověkem obžalovaným z hereze, mohl jej jen soudit. Jako zatvrzelý kacír byl Hus odsouzen a upálen na hranici na břehu Rýna 6. července 1415.

Husova smrt vyvolala v Čechách bouři, občanskou válku a revoluci, kterou měly potlačit křížové výpravy. Teprve když selhaly pokusy porazit husitské hnutí silou, byli čeští zástupci ve třicátých letech 15. století přizvaní k jednání s římskou církví na Basilejském koncilu. S římskou církví se Čechům nakonec podařilo vyjednat kompromis známý jako „Basilejská kompaktáta“. Jejich nejznámějším bodem je tzv. přijímání pod obojí (latinsky: *communio sub utraque*), to znamená přijímání jak těla, tak krve Páně při mši jak ze strany kněží, tak ze strany laiků. Právě podle tohoto způsobu přijímání se české církvi pod obojí říká „utrakvistická“. Paradoxně sám Jan Hus se k přijímání pod obojí stavil nejednoznačně a o této v Čechách nově zaváděné praxi se dozvěděl až ve vězení v Kostnici. Utrakvistická církev se nicméně k Husovi coby svému mučedníkovi, jenž zemřel za Kristovu pravdu, hlásila.

VYBRANÉ SPISY JANA HUSA

LATINSKÉ:

DE ECCLESIA (O CÍRKVI)

DE SEX ERRORIBUS (O ŠESTI BLUDECH)

ORTOGRAPHIA BOHEMICA (PRAVOPIS ČESKÝ; ANONYMNÍ DÍLO PŘIPISOVANÉ JANU HUSOVI, ZÁVÁDÍ DIAKRITICKÁ ZNAMÉNKA DO ČESKÉHO PRAVOPISU).

ČESKÉ:

VÝKLAD VIERY, DESATERA A PÁTEŘE (KOMENTÁŘE K VYZNÁNÍ VÍRY, DESATERU A PATER NOSTER, TJ. OTČENÁŠI)

POSTILA (SBÍRKA KÁZÁNÍ)

DCERKA

KNÍŽKY O SVATOKUPECTVÍ

POUŽITÁ LITERATURA

DAŇHELKA, J., ed. *Mistr Jan Hus, Výklady*. Praha: NČSAV, 1975.

GRAUS, F. a NEDVĚDOVÁ, M. *Hus a Jeroným v Kostnici*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953.

HLAVÁČEK, P. a kol. *Kacířská univerzita: osobnosti pražské utrakvistické univerzity 1417–1622*. Praha: Toga, 2013. ISBN 978-80-7308-481-3.

Husitské století. Praha: NLN, 2014. ISBN 978-80-7422-277-1.

KEJŘ, J. *Husův proces*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-387-6.

KUBÍNOVÁ, K. *Imitatio Romae – Karel IV. a Řím*. Praha: Artefactum, 2006. ISBN 80-86890-07-4.

NEJEDLÝ, M. V Praze jsou tři města. In: DOLEŽALOVÁ, E., NOVOTNÝ, R. a SOUKUP, P. *Evropa a Čechy na konci středověku: sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*. Praha: Centrum medievistických studií, Filosofia, 2004, s. 35–57. ISBN 80-7007-194-X.

SICKEL, T. Lettre de Jeanne d'Arc aux Hussites. In: *Bibliothèque de l'école des chartes*. Paříž: Société de l'École des chartes, 1861, sv. 22, s. 81–83. Český překlad na webu: http://www.tedeum.cz/3_2008/johanka_husite_kriz_32008.htm [cit. 28. 8. 2015].

SOUKUP, P. *Jan Hus: život a smrt kazatele*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-374-7.

ŠMAHEL, F. *Hranice pravdy: Husovy listy z Kostnice podle edice Bohumila Ryby*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1403-4.

ŠMAHEL, F. *Husitská revoluce. 1–4*. Vyd. 2. Praha: Univerzita Karlova, 1995–1996, ISBN 80-7184-072-6.

ŠMAHEL, F. *Idea národa v husitských Čechách*. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203-261-5.

ŠMAHEL, F. *Jan Hus, život a dílo*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0975-0.

ŠMAHEL, F. a BOBKOVÁ, L., eds. *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-093-7.

ŠMAHEL, F. a PAVLÍČEK, O., eds. *A Companion to Jan Hus*. Leiden – Boston: Brill, 2015. ISBN 978-90-042-80557.

ŠNEBERGOVÁ, I., TOMEK, V. a ZUMR, J. *Rozjímání vpřed i vzad: Karlu Kosíkovi k pětasedmdesátinám*. Praha: Filosofia, 2001. ISBN 80-7007-155-9.

VACEK, P. *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002.

VESELÝ, Z. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha: Professional Publishing, 2012. ISBN 978-80-7431-064-5.

Výbor z české literatury doby husitské. Sv. 2. Praha: ČSAV, 1964.

Výbor z české literatury doby husitské. Sv. 1. Praha: ČSAV, 1963.